

SOMALİ'DE İNSANİ KRİZ: KAPIDAKİ KİTLİK VE GÖÇ

İRFAN TATLI

Referans için: Tatlı, İrfan. "Somali'de İnsani Kriz: Kapıdaki Kitlik ve Göç". İNSAMER Analiz. 26.09.2022.

Analiz

Somali hükümeti 2021 yılı Kasım ayında kuraklık nedeniyle olağanüstü hâl ilan etmiştir. Art arda dört yağış mevsiminin yağmursuz geçmesi sonrasında yapılan araştırmalar ve hava tahminleri, yaklaşan beşinci yağış sezonunun da aynı şekilde geçeceğini ve bu durumun son 40 yılın en büyük kıtlığına yol açacağını göstermektedir. Şu anda Somali nüfusunun yarısına denk gelen 7 milyondan fazla insan kuraklıktan etkilenirken 1 milyona yakın insan da kuraklık sebebiyle evlerini terk etmiş durumdadır. Somali için büyük bir kıtlığın kapıda olduğunu açıklayan Birleşmiş Milletler (BM) de uluslararası kamuoyunu duyarlı olmaya ve sorumluluk almaya davet etmiştir.

BM İnsani İşlerden Sorumlu Genel Sekreter Yardımcısı ve Acil Yardım Koordinatörü Martin Griffiths, 5 Eylül 2022 tarihinde yaptığı açıklamada "kıtlığın kapıda olduğunu" belirterek ekim-aralık ayları arasında Somali'de yaşanacak kıtlığa karşı uyarıda bulunmuştur[1] Bu uyarı, birden fazla alanda etki oluşturabilecek bir konuya dair yapılmış olması sebebiyle önem arz etmektedir. Öyle ki, yılladır iç savaşla mücadele eden Somali'de çatışmalar ve etkin bir devlet olmaması sebebiyle ciddi güvenlik endişesi yaşayan Somalililer, muhtemel bir kıtlık hâlinde çok daha ağır koşullarla karşı karşıya kalacaktır. Bu durumun büyük bir göç dalgasına yol açabileceği de ayrıca

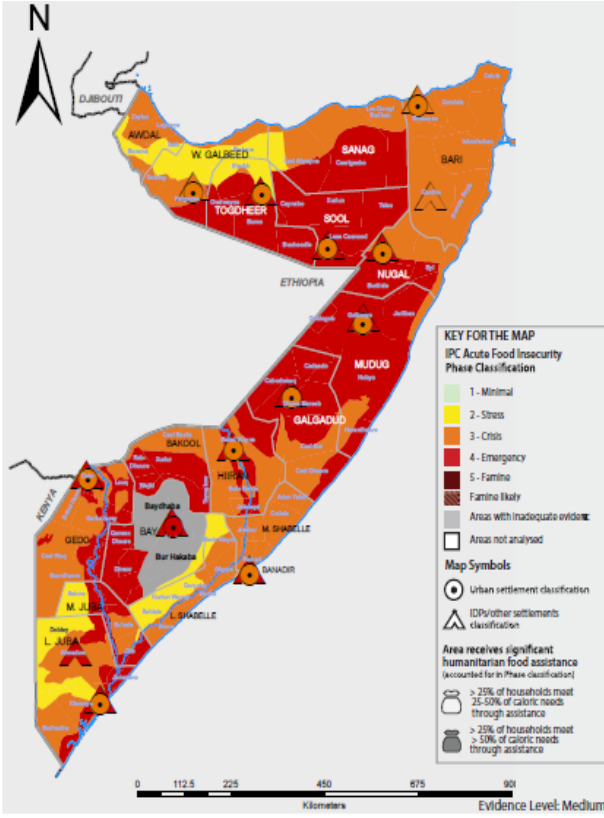
göz önünde bulundurulması gereken bir konudur. Yaşanması muhtemel kıtlığın son 40 yılda görülmüş en büyük kıtlık olacağına kaydedildiği açıklamada, temel insani maddelere yönelik de büyük bir ihtiyaç oluşacağı belirtilmiştir.[2] Hâlihazırda 1 milyondan fazla Somalili, kıtlık, kuraklık ve iklim değişikliği gibi sebeplerle başta Etiyopya ve Kenya olmak üzere komşu ülkelere göç etmiş durumdadır. BM Gıda Programı'nın (WFP) açıkladığı rakamlara göre, Afrika Boynuzu'nda 22 milyon insan açlık riski altındadır[3] ve Şubat 2023'e kadar bu sayının 26 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir.[4] BM Somali Yardım Misyonu'nun verilerine göre, yetersiz beslenmede dünyadaki en yüksek oranlara sahip ülkelerden biri olan Somali'de beklenen kuraklık, hem ülkede zaten oldukça zayıf olan siyasi istikrarı etkileyecek hem de mevcut terör riskini daha da arttıracaktır. Bu durumda bir yandan açlık ve yetersiz beslenmeyle diğer yandan güvenlik problemleriyle uğraşmak zorunda kalacak olan Somali'de yeni bir göç dalgası oluşması kaçınılmaz görünmektedir. Bu ise birçok başka trajedinin ortaya çıkması anlamına gelmektedir.

Gıda Krizi ve Kıtlığın Etkileri

Somali'nin de yer aldığı Afrika Boynuzu son 40 yılın en büyük kuraklığını yaşamaktadır. Mahsul kıtlığına, hayvanların ölümüne ve milyonlarca insanın açlık tehlikesiyle karşı karşıya kalmasına sebep olan kıtlık, hem güvensizliğine hem de azalan kaynaklar için rekabete ve çatışmalara yol açma eğilimindedir. Kıtlık, Afrika için ender görülen bir durum olmasa da yaşanması beklenen ve

BM tarafından uyarıda bulunulan söz konusu kıtlık tehlikesinin geçmiştekilere kıyasla çok daha ağır hissedileceği belirtilmektedir. Bölgedeki nüfusun çok büyük oranda göçebe topluluklardan oluştuğu dikkate alındığında, mahsullerin her geçen yıl azalması, hayvanların ölmesi ve kaynakların giderek tükenmesi gibi durumlar, başta çocuklar olmak üzere bölge halkı arasında yetersiz beslenme ve buna bağlı hastalıkların artmasına neden olmaktadır. Hem mahsullerini hem de hayvanlarını kaybeden insanların bölgedeki mevcut güvenlik riskleri yanı sıra kaynaklar üzerindeki rekabete dayalı potansiyel çatışmalar sebebiyle ülke içinde yer değiştirme ve başta Kenya ve Etiyopya olmak üzere komşu ülkelere göç etme ihtimali de son derece yüksektir.

Rusya'nın Ukrayna'yı işgal girişimi sebebiyle dünyada yaşanan "tahıl krizi" ve bu durumun getirdiği panik havası küresel çapta gıda fiyatlarına da yansımıştır. Artan gıda fiyatlarından en çok etkilenen ülkeler ise insanların gelirlerinin büyük kısmını gıdaya harcamak zorunda kaldığı Somali gibi yoksul ülkelerdir. CARE Somali ülke direktörü Iman Abdullahi'nin belirttiği üzere, buğday konusunda %90 oranında Ukrayna ve Rusya'ya bağımlı olan Somali'nin[5] yaşanması beklenen kıtlıktan ne denli etkileneceği daha net anlaşılmaktadır. Ayrıca WFP ve bazı BM kurumları da gıda yardımları kapsamında dağıttıkları buğdayın büyük kısmını Ukrayna'dan temin ettikleri[6] için mevcut durum, kıtlık dışında da insani yardıma en çok ihtiyaç duyan bölgelerden biri olan Somali için çifte zorluk meydana getirmektedir.

Somali: Haziran-Eylül 2022 Akut Gıda Güvensizliği Durumu
(Kaynak: The Integrated Food Security Phase Classification)

BM İnsani İşler Koordinasyon Ofisi (OCHA) Somali'de 2021 yılında 5,9 milyon[7] olan insani yardıma ve korumaya muhtaç kişi sayısının 2022 yılında 7,7 milyona yükseldiğini bildirmiştir.[8] Söz konusu kıtlığın sadece Somali'yi değil tüm Afrika Boynuzu'nu etkilemesi öngörülse de Somali 4,3 milyon insanının bu durumdan etkilenecek olmasıyla kıtlık ve kuraklıktan en ciddi zararı görecektir. [9] Ülkede 2022 yılı başından bu yana yüz binlerce insan su, yiyecek ve otlak bulabilmek için evlerini terk etmek zorunda kalmıştır. Devlet dışı silahlı grupların varlığı nedeniyle erişilemeyen bölgelerde yaşayan 1 milyona yakın kişinin ise kıtlık ve kuraklığın yanı sıra güvenlik konusunda da ciddi risk altında olduğu bildirilmektedir.

Şiddet Riski ve Güvenlik

Küresel Terörizm Endeksi tarafından yayımlanan raporda, Sahra-altı Afrika'nın küresel çaptaki terörizmin en yoğun görüldüğü yer olduğu belirtilmektedir. Dünya genelindeki terör kaynaklı ölümlerin %48'i bu bölgede yaşanmaktadır.[10] Terörden en çok etkilenen ülkelerden biri olan Somali bu konuda Afrika'da ilk sırada yer alırken küresel çapta üçüncü sıradadır. İrili ufaklı birçok silahlı grubun bulunduğu ülkedeki en büyük silahlı grup ise eş-Şebab'dır. 2021 yılında yaşanan terör kaynaklı ölümlerin %90'undan sorumlu olan grup,[11] Somali'nin ekonomik, siyasi ve sosyokültürel gelişiminin önündeki en önemli tehditlerden biridir.

Somali'nin toplam alanının %20'sinden fazlasını kontrolü altında bulunduran grup, 10.000 civarındaki silahlı milis gücüyle özellikle kırsal alanlarda etkisini hissettirmekte ve halka ciddi zararlar vermektedir. Örgüt hem mevcut kurumlara zarar verip bölgeye yapılan yardımları gasp etmekte hem de bölge insanından zorla haraç toplamaktadır.

Afrika Boynuzu'nu ve en çok da Somali'yi etkileyen kıtlık ve kuraklık sebebiyle ortaya çıkacak su sorununun yol açacağı otlakların azalması ve gıdaya erişimin zorlaşması gibi durumların bölgedeki şiddeti daha da arttırabileceği kaydedilmektedir. Kuraklığın toplumsal şiddete ve devlet otoritesinin zayıflamasına neden olması yanı sıra oluşacak akut gıda güvensizliğinin bölgedeki insanların terör örgütlerine katılmalarına da yol açabileceği belirtilmektedir. Dinî ve

Geleneksel Barış Yapıcıları Ağı'nın (Network for Religious and Traditional Peacemakers) "Somali'de Radikalleşme ve eş-Şebab'ın Askere Alımı" başlıklı raporunda, eş-Şebab üyesi eski militanların örgüte katılma konusundaki ilk motivasyonlarının ekonomik sebepler olduğu kaydedilmektedir.[12] Bu gerçeklik, bölgede yaşayan yoksul halkın gerekli yardımı alamazsa eş-Şebab'a katılmayı bir gelir kaynağı olarak görebileceğini göstermektedir. Bunun yanı sıra Afrika Stratejik Araştırmalar Merkezi'ne göre, Trump yönetiminin Aralık 2020'de askerî güçleri Somali'den çekmesi, eş-Şebab'ın faaliyetlerinde %17'lik bir artışa sebep olmuştur.[13] Bu gelişmeler üzerine örgütün faaliyetlerinin yeniden artmasının önüne geçmek için Mayıs 2022'de ABD Başkanı Joe Biden'ın emriyle 500 asker tekrar bölgede konuşlandırılmıştır.[14] Ancak bu adım bölgedeki güvenlik endişelerini gidermek için yeterli olmamıştır. 2021 yılında 1.200 çocuğun eş-Şebab tarafından silah altına alındığı, 1.000 çocuğun da kaçırıldığı belirtilmektedir. [15] 2019-2020 yılları arasında eş-Şebab kaynaklı cinsel şiddet olayları da %80 artmıştır.[16] Hem iç göçe hem de ciddi insan hakkı ihlallerine sebep olan bu güvenlik zafiyeti, kuraklığın da etkisiyle Somalililer için bölgeyi yaşanmaz bir hâle getirmektedir.

Yetersiz İnsani Yardım

2011-2012 yılları arasında yaşanan kıtlık 250.000'den fazla insanın ölümüne yol açmıştır.[17] Yapılan insani yardımların miktar ve ölçekleri geçmiş yıllara kıyasla çok daha fazla olsa da ihtiyaç duyulan yardım miktarının geçmişe oranla çok daha

büyük olduğu kaydedilmektedir. Yıllardır yağış almayan bölgelerin bulunduğu Somali'de bu yağmur sezonunun da kurak geçeceğinin öngörülmesi, milyonlarca insanın insani yardıma muhtaç olacağı anlamına gelmektedir. Somali'nin içinde bulunduğu çatışma ortamı ve istikrarsızlık da söz konusu koşulların iyileştirilmesini engelleyen önemli faktörlerdendir.

2021 yılında Somali'deki insani yardım faaliyetleri için ihtiyaç duyulan rakam 1,09 milyar dolar olarak açıklanmış ancak bu rakamın %77'sine denk gelen 850 milyon dolarlık bir fon toplanabilmiştir. Bu durum hem insani yardıma ihtiyaç duyan insanlara ve bölgelere yapılacak yatırımları etkilemiş hem de 2022 yılında yardıma ihtiyaç duyan kişi sayısının dolayısıyla da ihtiyaç duyulan miktarın artmasına sebep olmuştur. Bu çerçevede 2022 yılı için belirlenen miktar 1 milyar 457 milyon dolar olmuştur. Şu ana kadar toplanan 989 milyon dolar ise toplam ihtiyacın %68'ine denk gelmektedir.[18] Eğitimden sağlığa, gıda güvenliğinden su ve hijyene kadar birçok alanı kapsayan bu yardımlar çoğunlukla devletler tarafından sağlanmakta ve uluslararası insani yardım kuruluşlarınca dağıtılmaktadır.[19]

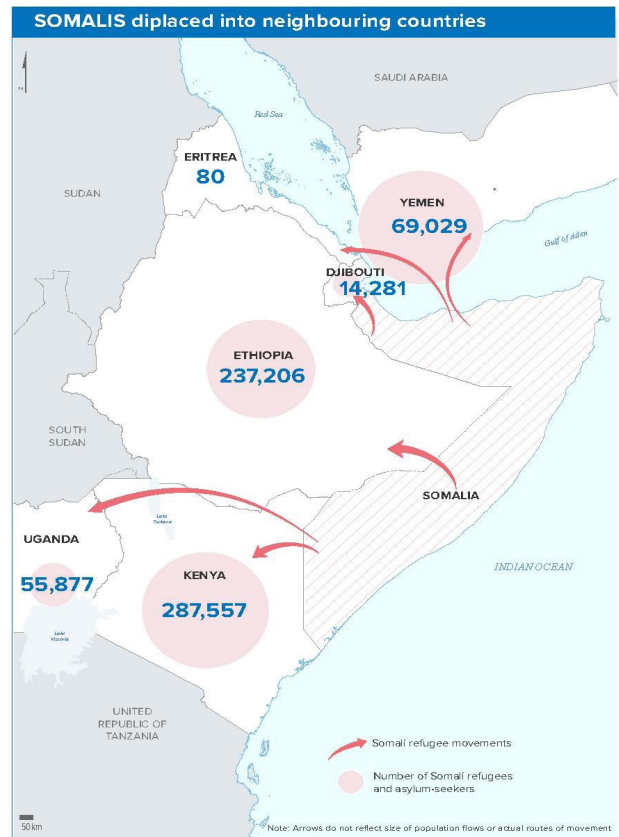
Ancak görüldüğü üzere, Somali'deki insani yardım ihtiyacı için gereken fon ile uluslararası toplum tarafından sağlanan fon arasında fark bulunmakta ve insanlar ihtiyaç duydukları yardıma tam anlamıyla ulaşamamaktadır. Bu durum bölgedeki insani krizi her geçen gün derinleştirmektedir. Örneğin BM Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), kıtlığın pençesindeki Somali'de

beslenme merkezlerinde ocak-temmuz aylarında 730 çocuğun hayatını kaybettiğini açıklamıştır.[20] Yaşanması beklenen kıtlık, zaten oldukça şiddetli olan mevcut insani krizi daha da kritik boyutlara taşıyacak görünmektedir. Bu nedenle BM tarafından yapılan çağrı, bölge insanının ihtiyaç duyduğu insani yardıma ulaşabilmesi için uluslararası toplumu ve devletleri harekete geçirmesi bakımından oldukça önemlidir. Bu noktada ABD, yaşanan kuraklık sebebiyle yaklaşan kıtlık için Somali'ye acil gıda, insani yardım ve kalkınma yardımı kapsamında 476 milyon dolar bağışlayacağını açıklamıştır.[21] 2021 yılında bölgeye 18,5 milyon avro yardımda bulunan Avrupa Birliği (AB) ise, kuraklık sebebiyle ortaya çıkacak ihtiyaca yanıt verebilmek adına 2022 yılında 61,5 milyon avro yardım yapacağını bildirmiştir.[22]

Kuraklığa Bağlı Göç

Siyasi istikrarsızlık, terör olayları, iç savaş ve çatışmalar sebebiyle milyonlarca Somalili göç etmek zorunda kalmıştır. 3 milyona yakın Somalili ülke içinde yer değiştirirken komşu ülkelere sığınanların sayısı ise 776.678'e ulaşmıştır.[23] Somalili mültecilerin büyük çoğunluğu Kenya, Etiyopya, Yemen ve Uganda'da yaşamaktadır. Özellikle Yemen ve Etiyopya gibi kendi siyasi krizleri, iç çatışmaları ve iç göçleri olan ülkeler uzun süredir Somalililere ev sahipliği yapmaktadır. Etiyopya'daki kriz nispeten daha yakın zamanda başladığı ve bir bölge üzerinde yoğunlaştığı için krizden önce bu ülkeye sığınan Somalililer şimdi de burada benzer bir durumla karşı karşıyadır. Uzun süredir iç savaş ve çatışmalara sahne olan, çok ciddi

bir insani kriz ve açlıkla mücadele eden Yemen'deki Somalililerin büyük bir kısmı da savaş öncesinde ya da başlarında bu ülkeye sığınmıştır. Ayrıca Suudi Arabistan'a ve Körfez ülkelerine geçiş için transit bir ülke olan Yemen'in Arap Yarımadası'nda 1951 Mülteci Sözleşmesi'ni ve 1967 Protokolü'nü imzalamış tek ülke olması da buraya olan göçün sebeplerinden biridir.[24]

Komşu ülkelere göç eden Somalililer (Kaynak: UNHCR)

Bölgede daha önce de yaşanan ancak bu kez çok daha şiddetli bir biçimde yaşanacağı öngörülen kıtlık sebebiyle çok sayıda insan göç etmek zorunda kalmıştır ve bu göç dalgası hâlen devam etmektedir. Uluslararası toplumun endişesi ise bu göç dalgasının daha da büyümesi ve kıtlıkla beraber trajik bir insani krize dönüşmesidir. Norveç Mülteci Konseyi'ne göre Somali'de ocak ayından bu

yana 750.000'den fazla kişi yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalmıştır.[25] Terör örgütleri ve çatışmalar nedeniyle bölgeye yardım ulaştırmakta oldukça zorlanan Somali hükümeti ve yardım kuruluşları, göç etmek zorunda kalan insanların açlık riskiyle karşı karşıya olduklarını bildirmektedir.

Sonuç

Afrika Boynuzu bölgesinde son yılların en büyük kıtlık ve kuraklık felaketinin yaşanacağı tahmin edilmektedir. Bölge ülkeleri arasında en çok Somali'yi etkileyecek bu felaketin ülkede son 40 yılda görülmüş en büyük kıtlık ve kuraklık olacağı kaydedilmektedir. Hâlihazırda kıtlık ve kuraklık sebebiyle Somali'de başta çocuklar ve yaşlılar olmak

üzere yüz binlerce kişi hayati tehlike altındadır; yüz binlercesi ise evlerini terk etmek zorunda kalmıştır. Şiddet olaylarının artmasına ve bölgedeki terör gruplarının güç ve alan kazanmasına da sebep olabilecek bu kıtlık, Somali'deki mevcut siyasi ve ekonomik istikrarsızlığı daha da arttırmaktadır. Dünyanın en yoksul ülkelerinden biri olan Somali'de yaşanacak doğal felaketlerin ve bunların yol açacağı güvenlik sorunlarının sebep olacağı göç ve insani kriz, başta bölge ülkeleri için olmak üzere küresel bir sorun olarak ortaya çıkma eğilimindedir. Uluslararası toplum ve devletler, bu konuyla ilgili acil aksiyon alıp dünyada terör sebebiyle en çok insanın hayatını kaybettiği Somali için gerekli adımları bir an önce atmalıdır.

Sonnotlar

1. <https://news.un.org/en/story/2022/09/1126031>
2. <https://blogs.worldbank.org/africacan/somalia-needs-its-trees-restore-landscapes-and-livelihoods>
3. <https://www.wfp.org/news/horn-africa-cannot-wait-wfp-scales-assistance-historic-drought-raises-famine-threat>
4. https://www.icpac.net/documents/599/FSNWG_Drought_Special_Report_29_July_2022.pdf
5. <https://reliefweb.int/report/somalia/ukraine-conflict-soaring-food-and-fuel-prices-threaten-wellbeing-millions-east>
6. <https://www.usaid.gov/news-information/press-releases/aug-16-2022-united-states-supporting-un-world-food-program-to-purchase-ukrainian-wheat>
7. <https://reliefweb.int/report/somalia/2021-somalia-humanitarian-needs-overview>
8. <https://reliefweb.int/report/somalia/2022-somalia-humanitarian-needs-overview>
9. <https://www.dailysabah.com/turkey/turkish-charity-helps-people-in-somalia-hit-by-drought/news>
10. <https://reliefweb.int/report/world/global-terrorism-index-2022>
11. <https://reliefweb.int/report/world/global-terrorism-index-2022>
12. https://frantic.s3-eu-west-1.amazonaws.com/kua-peacemakers/2014/12/Radicalisation-and-al-Shabaab-recruitment-in-Somalia_1.pdf
13. <https://africacenter.org/spotlight/mig2022-01-surge-militant-islamist-violence-sahel-dominates-africa-fight-extremists/>
14. <https://www.bbc.com/news/world-africa-61631439>
15. <https://www.aljazeera.com/news/2022/2/15/un-hunger-crisis-threatens-half-of-somali-as-young-children>
16. <https://news.un.org/en/story/2021/08/1097142>
17. <https://news.un.org/en/story/2022/09/1126031>
18. <https://fts.unocha.org/appeals/1063/summary>
19. <https://fts.unocha.org/appeals/1063/flows?f%5B0%5D=destinationClusterIdName%3A6335%3AEnabling%20Programmes>
20. <https://tr.euronews.com/2022/09/06/kitligin-pencesindeki-somalide-bu-yil-730-cocuk-haya->

